

A NAPÓLEONI URALOM OSZTÁLYJELLEGE

NÉMETH IZABELLA IV. éves történelem-francia
szakos hallgató

Napóleon a korai burzsoá korszak képviselője. A francia forradalom győzelmével, mely radikálisan fölszámolta a feudalizmust, biztosította a kapitalista fejlődés föltételeit, uralomra juttatta a francia burzsoáziát, s megkezdődött Franciaország kontinentális nagyhatalommá válásának folyamata. A polgári forradalom határtalan lehetőségeket biztosított, s ezeket a lehetőségeket Napóleon minden területen /politikai, gazdasági, katonai/ zseniálisan kihasználta a francia nagyburzsoázia javára. Engels állapítja meg: "Napóleon tanulta, értette meg először a forradalom okozta változások jelentőségét és alkalmazását."

Az uralomra jutott új osztály, és Napóleon uralma, politikája teljes összhangban volt és egységes koncepciót alkotott mind bel-, mind külpolitikai tekintetben. Gazdaságpolitikája is általános politikájának megvalósítását szolgálta. Politikai célja Napóleon egy nyilatkozatából világosan kitűnik: "Mindaddig nem lesz Európában nyugalom, amíg egyetlen uralom alatt nem áll, mondjuk valami császár uralma alatt, akinek a királyok csupán tisztviselői, aki tábornokainak királyságokat osztogat." E törekvést kívánta megvalósítani gazdaságpolitikájával is. A meghódított területeket, az "új département"-okat gazdasági tekintetben is alárendelte a "régi département"-ok érdekeinek. Célja, hogy a francia hatalom körzetében fekvő országokat belső átszervezésük útján még közvetlenebbül alárendelje a maga hatalmi törekvéseinek. Mindehhez jó ideológiai alapot nyújtott Napóleon eszmerendszere, a francia burzsoá na-

cionalizmus, a gloire szelleme, a szabadságot vivő náció, a francia nemzet különleges elhivatottságához fűződő illúziók.

Napóleon politikája, uralma kettős arculatu, egyrészt haladó és fölszabadító, másrészt és döntően kizsákmányoló, hódító. E kettős jelleg bemutatásához induljunk ki Marx megállapításából, mely szerint "Napóleon forradalmasította és kirabolta Európát. "Forradalmasította: mivel Napóleon uralma tiszta polgári uralom volt, tehát új, hatalomra jutott, a fejlődés magasabb színvonalát képviselő burzsoá osztály érdekeit szolgálta, így szükségképpen haladó vonásokat kellett tartalmaznia /a meghódított területeken a feudális alakulatok fölszámolása, polgári reformok bevezetése - legalábbis a francia tőkés rend szükségleteinek határáig/. Kirabolta azzal, hogy az újonnan szerzett területeket a francia tőke szabad vadászterületévé tette, valamint a megszálló hadsereg ellátásának terheit a megszállt területek lakosságára hárította, és Párizsba szállította az értékes műkincseket stb.

Mielőtt azonban részletesebben tárgyalnánk a hatalomra került burzsoá osztály érdekeinek érvényesítését nemzeti és nemzetközi méretekben, nézzük meg milyen előzményei, gyökerei vannak a napóleoni politikának.

A francia forradalom történetének vizsgálatából kitűnik, hogy Napóleon politikája nem volt minden kezdet nélküli, bizonyos történeti előzményekre tekint vissza. Részleteiben ugyan, de már a girondista Konvent külpolitikájában jelentkezett a burzsoá osztály érdekeiből fakadó kettős tendencia.

A forradalmi seregek győzelmes előrenyomulása /Belgiumban, Rajna vidékén stb./ 1792 végén fontos külpolitikai kér-

dések eldöntését tette sürgetővé a Konventben.

A Hegypárt hódítást ellenző politikájával szemben, mely szerint a "köztársaság nem követheti a királyok hódító politikáját", a Gironde hódító politikája érvényesült a "természetes határok" kialakításának jelszavával. A Gironde forradalmi frázisokkal leplezte hódító törekvéseit, mely mögött az ipari és kereskedelmi burzsoázia piacszerző igénye rejtőzött. Ennek igazi célja Franciaország területének és a függő országok övezetének erőszakos növelése.

A meghódított területeken a francia hadsereg Európa elnyomott népeinek fölszabadítójaként lépett föl. A Konvent utasítására a megszállt területeken a hadsereg parancsnokai szembefordultak a feudális elnyomással /tized, hűbéri jogok eltörlése, minden feudális szolgáltatás megszüntetése stb./. Ugyanakkor a háboru terheit a girondista kormányzat a fölszabadított területek, országok lakosságára hárította. Így a francia nagyburzsoázia, az ujjgazdagokkal az élen a háboru haszonélvezőivé vált. /Pl. Custine tábornok megkezdte az értékes külföldi műkincsek Párizsba szállítását. Napóleon ezt már nagyban csinálta./

Tehát Napóleon forradalmasító és rabló, fosztogató politikájának kezdetei már a girondista kormányzatnál jelentkeztek.

"A burzsoázia forradalmi korszakában sem tagadta meg, hogy maga is kizsákmányoló osztály, s ennek megfelelően fölszabadító hivatását is ellentmondásosan töltötte be." És ez a kizsákmányoló tendencia a burzsoázia fejlődésének későbbi szakaszaiban egyre csak fokozódik.

A burzsoázia osztályérdekeinek védelme: Napóleon uralkodása idején a korábbinál sokkal nagyvonalubbá és hatékonyabbá vált, valóban kontinentális méreteket öltött. Napóleon magas szinten biztosította a burzsoázia osztályérdekeinek érvényesítését nemzeti és nemzetközi méreteken egyaránt.

Nemzeti kereteken belül: fölmérte és modern színvonalon kielégítette az új uralkodó osztály szükségleteit, igényeit. A konzulátus idején hozott reformjaival új, erőteljes közigazgatási, jogi és társadalmi alapot teremtett a francia polgárságnak. /Közigazgatási-, kulturális és közoktatási reformokat hozott, modern polgári adórendszert teremtett, fejlesztette a közlekedést, az iparban, kereskedelemben biztosította a tőke szabad kizsákmányolási jogát, a szabad megegyezést, bevezette a feketelistázás és a munkakönyv rendszerét. Védte a belső piacot, ugyanakkor a francia termékeknek külső piacot biztosított./ Az 1804 márciusában törvényerőre emelt Code Napóleon megvédte a polgári tulajdont a feudalizmus és a proletariátus részéről jövő támadásoktól. Ekkor születnek a tőkés Franciaország vezető intézményei: a Francia Nemzeti Bank és a Francia Kereskedelmi Kamara.

Mindez jelentős gazdasági föllendülést eredményezett, de az ipari forradalom ennek ellenére sem indul meg, Franciaország a kapitalista fejlődés érett manufaktúra korszakában marad.

Nemzetközi méreteken: Napóleon külpolitikájában is a francia nagyburzsoázia érdekeit tartotta szem előtt. Az ő felfogása szerint: "... vannak mindenk fölötte álló nemzeti és gazdasági érdekek" és ezek a "nemzeti" érdekek nem mások, mint

a francia ipari és kereskedelmi burzsoázia érdekei. Az emberiség többi részének érdekeit e nemzeti érdekek szolgálatába kell állítani. Ennek jegyében a "régi département"-okat kizsákmányoló hatalommal ruházta föl, míg az új, nem francia lakosságú département-eket szolgálatba süllyesztette. Ezek a területek mind Franciaország piacai, nyersanyagszállítói lettek. Így a meghódított területek hagyományos gazdasági, nemzetközi kapcsolatai megszakadtak, mezőgazdaságukat, iparukat, de főként külkereskedelmüket Franciaország szükségleteihez idomították. Kezdetben, amennyiben Napóleon változtatott a megszállt területek státusán /feudalizmus fölszámolása, korszerű polgári jogrend bevezetése/ a nemzetté válási folyamatot siettette, bizonyos ideig tehát haladó szerepet töltött be. Engels "Németország állapota" című levelében védelme alá veszi Napóleon politikáját, ami többek között Németországban is a forradalom képviselője volt. "A terrort, mely Franciaországban elvégezte feladatát Napóleon más országokban háború formájában alkalmazta, és Németországnak szüksége volt erre a terrorra."

"Napóleonnak egész életében a félféudális, gazdaságilag elmaradt monarchiák szövetségével kellett küzdenie, amelynek élén azonban Anglia, az akkori kapitalizmus élén álló, gazdaságilag legfejlettebb hatalom állt." A napóleoni külpolitika, a napóleoni háborúk mozgatója végsősoron a kor két legfejlettebb kapitalista államának, Angliának és Franciaországnak tökéletes konkurenciaharcából eredő fegyveres küzdelme volt a politikai-, gazdasági hegemoniáért. Erre az időszakra az európai kontinens és Anglia között fejlett nemzetközi munkamegosztás alakult ki. /Ipari termékek Európába, mezőgazdasági termékek Angliába./

Napóleon célja: Anglia hegemon szerepének megdöntése, kiszorítása az európai kontinensről, Anglia szerepének átvétele az európai munkamegosztásban /Európa nyersanyagfőlvevője, hatalmas ipari termékek szállítója/, amely egyben hatalmi súlyát, uralmát is biztosítja a kontinens fölött. Célja elérését először katonai erővel, háborúk útján, majd pedig Anglia katonai sérthetetlensége miatt a gazdasági harc eszközeivel kívánta megvalósítani. Miután világossá vált, hogy Franciaország Angliát fegyveres erővel, háború útján nem képes legyőzni, Napóleon a gazdasági háború fegyverét fordította Anglia ellen. Az 1806 novemberében meghirdetett kontinentális zárlat következetes végrehajtása hatásos fegyver lett volna, a gazdasági fejlődésben, a nemzetközi munkamegosztásban magas fokon álló Anglia ellen. Anglia teljes zár alá helyezéséhez, a blokád tökéletessé tételéhez valamennyi európai országba Napóleon közvetlen és hatékony ellenőrzésének bevezetése kellett volna. Ha egy ország is fönntartja kereskedelmi kapcsolatait Angliával, a zárlat hatástalanná válik. Ez a tény Napóleont újabb és újabb háborúkba sodorta. Ezeknek az újabb hódításoknak a következtében már nemcsak az uralkodók, hanem a leigázott területek lakosságának tömegei is szembefordultak a korábban felszabadi-tóként üdvözölt Napóleonnal, hiszen Napóleon már régen letett antifeudális programjáról, minthogy a francia tőke valóságos piacszükségleteit korábban kielégítette.

A zárlat negatív következménye 1810-1811-ben érte el tetőfokát, gazdasági nehézségeket, értékesítési válságot eredményezett /nyersanyaghiány, munkanélküliség, európai vevőközönység elszegényedése, mely visszaesést von maga után a fran-

cia áruk eladásában/. Franciaországban a pénzügyi, gazdasági helyzet romlott, a megélhetés drágult és ez általános elégedetlenséghez vezetett.

Világossá vált, hogy a gazdaságilag fejletlenebb Franciaország adott fejlődési fokán nem képes betölteni Anglia szerepét, azaz a nemzetközi munkamegosztás ipari pólusát nem képes kielégítően képviselni a kontinensen. Napóleon hatalmi törekvéseinek és Franciaország gazdasági lehetőségeinek egyensúlya megbomlott. Egyre inkább a hatalmi érdek jut előtérbe, nem a francia burzsoázia fejlődésének elősegítése. Napóleon és az uralkodó osztály szövetsége meglazult és a burzsoázia megkezdte fokozatos elfordulását a császártól. Ezzel bezárult a kör Napóleon körül, bukása elkerülhetetlenné vált.